

Túl a mítoszon

1956 OLASZ ÉS MAGYAR SZEMMEL

**Akadémiai Kiadó
Budapest, 2007
396 oldal, 2880 Ft**

„Miközben a magyarországi 56-os eseményekről olvastam az olasz újságokban, pontosabban arról, amilyen képet az olasz sajtó ezekről alkotott, a 'mítosz' fogalma jutott eszembe abban az értelemben, ahogy azt Roland Barthes használta...” Roberto Grandi, a bolognai egyetem rektor-helyettese világosan fogalmaz: fennáll a veszélye annak, hogy a magyar 1956-ról szóló közbeszéd egyfajta helytől, kortól, történelmi kontextustól és politikától független történeté alakítja a forradalmat és szabadságharcot.

Az ötvenedik évforduló kapcsán könyvek, filmek, műalkotások tucatjai készültek, konferenciák, megemlékezések tömkelegét tartották, ám a Budapest: 1956 – Olasz tanulmányok és visszaemlékezések című kötet különös jelentőségét éppen ez adja: a mítoszon felülemelkedve helyreállítani a társadalmi jelenségek történelmi minőségét. Fél évszázad telt el, s bár a sebek csak lassan gyógyulnak, a levéltárak megnyíltak, az összefüggések lassan érthetővé, tagadhatatlanná válnak.

A másik különlegesség – magától értetődően – a sajátos nézőpont. A gyűjtemény a Bolognában 2006. szeptember 28–29-én megtartott konferencia előadásainak olasz nyelvű, illetve magyarra fordított változatát tartalmazza. A bolognai és a szegedi egyetem által szervezett tudományos seregszemlén – melynek fővédnökei az olasz és a magyar köztársasági elnök voltak – ugyanis a magyar résztvevők mellett a legkiválóbb olasz történészek, irodalom- és kultúrtörténészek idézték meg az ötven évvel korábbi eseményeket, értékelték azok történelmi, politikai és kulturális jelentőségét mind az adott pillanatban végbemenő folyamatok, mind a következő évtizedek fejlődése szempontjából.

1956 újraolvasásakor, újraértelmezésekor nem a tragikus epizódok felidézése, hanem az okok, a hatások és a fogadtatás feltárása a cél. A kötetben szereplő több mint egy tucat tanulmány és visszaemlékezés így a legkülönbözőbb szempontok alapján vizsgálja a forradalomról és szabadságharcról Olaszországban kialakult képet, az események olaszországi visszhangját és utóéletét, illetve a forradalom nemzetközi-világpolitikai háttérét – de értékes elemzéseket olvashatunk 1956 és a kínai politikai kultúra, 1956 és az olasz kultúra kapcsolatáról, valamint arról is, milyen hatást gyakoroltak a magyarországi események, illetve az 1968-as csehszlovákiai forradalom a Machiavelli-kutatásokra. Pál József, a szegedi olasz tanszék vezetője, a kötet magyarországi szerkesztője pedig arról ír, hogy a hazai

írófejedelmek – Illyés Gyula, Németh László – 1956-ot követő többéves hallgatása, passzív ellenállása szolidaritást és lojalitást fejezett ki a forradalommal.

A mítoszok meghaladásában Claudio Tommasi és Tiziano Bonazzi járnak élen. Előbbi egyértelművé teszi: a vérengzés nem a párbeszéd alternatívája volt, hanem a hazugság újra-bevezetésének és elfogadtatásának eszköze. A kommunizmus pedig – írja – 56-ra odáig jutott, hogy saját, lázadó fiai előtt is színlelnie kellett. Tommasi elgondolkodtató érvelése szerint Moszkva már október elején reálisan számolt a fegyveres beavatkozás lehetőségével, olyannyira megrendültek a Magyar Kommunista Párt pozíciói. Később azonban a Kreml hajlandó lett volna a lengyel típusú megoldásra, ám Nagy Imre – aki akarata ellenére lett „magyar Gomulka” – gyengesége, hibái megghiúsították ezt a tervet. Kérdés persze, s valószínűleg tovább vizsgálendő, valóban készek lettek volna-e a szovjetek a kompromisszumra, különösen annak fényében – miként a szerző is megjegyzi –, hogy Magyarország esetleges semlegességének már a veszélye is súlyosan fenyegette a „tábor” stabilitását.

A magyar forradalom pedig az Európában létrejött sajátos hidegháborús egyensúlyt áshatta volna alá, ezért – utal rá Tiziano Bonazzi – az Egyesült Államok számára nem jelentett valós alternatívát a beavatkozás. Különösen éreztető ennek tükrében Bonazzi azon fejtegetése, mely szerint az amerikai kormány ellenőrzése alól kicsúszó Szabad Európa Rádióból érkező, tulajdonképpen alaptalan, az USA küszöbön álló segítségéről szóló biztatás nagymértékben elmélyítette a magyar ellenállást. Eközben pedig – bármennyire véres események játszódtak Budapesten, s bármennyire is felkorbácsolta az érzelmeket a forradalom elsöprése – a nagyhatalmak és szövetségeseik figyelmét jóval inkább a párhuzamos szuezi válság kötötte le. Ezt diktálta a hidegháború logikája. Míg az öreg kontinensen a szovjet láncolatok megtartották a megmerevedett frontokat, az Európán túllépő hidegháború közép-keleti eszkalálódását már nem gátolhatták meg a szuperhatalmak. A két krízis ugyanakkor nem választható el teljes mértékben egymástól, habár a legújabb kutatások szerint az egyes szintéren hozott döntéseket kevésbé a másik helyszín cselekménysora, annál inkább a szembenállás egységes nézeteken alapuló, ámde összetett, bizonytalanságokkal és ellentmondásokkal terhelt politikája befolyásolta.

Mindez persze egyáltalán nem jelenti a magyar 1956 jelentőségének, érdemeinek kisebbítését. Bár a forradalomnak – ma már egyértelmű – sem a külső támogatásra, sem a győzelemre nem lehetett esélye, mégsem volt hiábavaló a rengeteg (vér)áldozat. A magyarok szenvedése – feltehető – olyan óriási méretű katasztrófát akadályozott meg, mely alapjaiban rázhatta volna az egész földrészt. „Ebben az értelemben mi, akik nem haltunk meg és nem szenvedtünk, a magyar halottak gyermekeinek tekinthetjük magunkat” – Tiziano Bonazzi állítása akár mottója is lehetne a kötetnek, melynek minél szélesebb körű hazai terjesztése és megismertetése mindenképpen kívánatos volna. (*Ripensando a Budapest, dopo cinquant'anni. Budapest: 1956 – Olasz tanulmányok és visszaemlékezések. Szerk.: Fabio Martelli, Gian Paolo Brizzi, Pál József.*)

Pintér M. Lajos